

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ผู้วิจัยขอนำเสนอเนื้อหาสาระโดยแบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้คือ

ตอนที่ 1 มโนทัศน์เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

- 1.1 ความหมายของคุณภาพการศึกษา
- 1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพสถานศึกษา
- 1.3 กรอบการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา
- 1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสถานศึกษา

ตอนที่ 2 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

- 2.1 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา
- 2.2 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
- 2.3 หลักการและขั้นตอนสำคัญของการประกันคุณภาพภายใน
- 2.4 หลักการและขั้นตอนสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก
- 2.5 มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก

(พ.ศ. 2544-2548) และรอบสอง (พ.ศ. 2549 – 2553)

- 2.6 ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก (พ.ศ. 2544-2548)
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา

ตอนที่ 3 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น ประกอบด้วย

- 3.1 ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น
- 3.2 ความสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็น
- 3.3 ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น
- 3.4 วิธีการประเมินความต้องการจำเป็น
- 3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็นในสถานศึกษา

ตอนที่ 1 มโนทัศน์เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา

1.1 ความหมายของคุณภาพการศึกษา

กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2537 อ้างถึงใน จินตนา หัวใจเพชร, 2542) ได้ให้ความหมายของคุณภาพการศึกษาว่า ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการศึกษาในการที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับสภาพความจำเป็นของสังคมขณะนั้น

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2539 อ้างถึงใน ปิยะธิดา ทองอร่าม, 2545) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายคุณภาพในทางการศึกษาว่า หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครอบคลุมตามความหวังของหลักสูตร เช่นเดียวกับ กรมสามัญ (2542 อ้างถึงในนิสาร์ตน์ ตรีโรจน์อนันต์, 2545) ให้ความหมายของคุณภาพการศึกษา คือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนและกระบวนการจัดการศึกษาที่แสดงถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนสังคมในปัจจุบันและอนาคตได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

จินตนา หัวใจเพชร (2542) ให้ความหมายคุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่ระบบการศึกษาสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งในด้านสติปัญญา ทักษะ ความสามารถที่วัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีความพร้อมทางด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะต่างๆ ที่พึงประสงค์ เช่นมีจิตสำนึกในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งนี้จะต้องบรรลุตามเกณฑ์ที่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกำหนด

วัลลภ กันทรัพย์ (2539 อ้างถึงใน จินตนา หัวใจเพชร, 2542) ได้ให้ความหมายของคุณภาพการศึกษาว่าเป็นการที่ระบบการศึกษาสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งในด้านสติปัญญา ทักษะ ความสามารถที่วัดได้จากผลสัมฤทธิ์ และมีความพร้อมทางด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะต่างๆ ที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับความต้องการของสังคมขณะนั้น

ส่วน Cheng (1997) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษาเป็นคุณลักษณะของปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตของระบบการศึกษาเพื่อให้บริการเป็นที่พึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอก โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมที่จะนำไปใช้และการสนองความต้องการและความคาดหวังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2547) เชื่อว่าคุณภาพของการศึกษาคือ คุณภาพของผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และมีคุณภาพดี

จากการศึกษาความหมายของคุณภาพการศึกษา สามารถสรุปความหมายคุณภาพการศึกษาหมายถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ครบถ้วนตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพสถานศึกษา

ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 อ้างถึงใน ปิยะธิดา ทองอร่าม, 2545 และรติกร ชันติยานันท์, 2548) ระบุไว้ว่าในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องพัฒนาทั้งระบบที่สัมพันธ์และเกื้อกูลต่อกัน ได้แก่ กระบวนการบริหาร กระบวนการนิเทศการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน หากทั้ง 3 กระบวนการได้รับการพัฒนาในระบบอย่างถูกต้องแล้ว การยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนย่อมเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์ (2540) ที่กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาดังนี้คือ 1) ปัจจัยตัวป้อน ได้แก่ ปรัชญา และวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน บุคลากร และแหล่งทรัพยากรในการเรียนรู้ 2) ปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมนักเรียน การบริหาร และจัดการการเงินและงบประมาณ อาคารสถานที่ อุปกรณ์ทางการศึกษา สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศในการปฏิบัติงาน 3) ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ผู้เรียน และสอดคล้องกับชินภัทร ภูมิรัตน (2538 อ้างถึงใน ปิยะธิดา ทองอร่าม, 2545) ได้กล่าวถึงคุณภาพการศึกษาว่าเมื่อทำการศึกษาเรื่องคุณภาพการศึกษาควรพิจารณาในเชิงระบบ คือตัวป้อน กระบวนการ และผลผลิต ซึ่งปัจจัยตัวป้อนของระบบการศึกษา รวมได้ตั้งแต่ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความพร้อมในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์การเรียนการสอน และงบประมาณสำหรับกระบวนการประกอบด้วย การบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ส่วนผลผลิตจะครอบคลุมทั้งด้านการบริหารและคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา

จากที่กล่าวมาทุกปัจจัยล้วนแต่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาทั้งสิ้น โดยเฉพาะในด้านกระบวนการคุณภาพการศึกษาจะอยู่ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ เริ่มจากการกำหนดเกณฑ์ของหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ซึ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นได้แก่ คุณภาพของผู้เรียนจะเป็นตัวสะท้อนจุดประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับ Cowley,P (2004) กล่าวถึงลักษณะของสถานศึกษาที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ เป้าหมายที่ชัดเจน มีกลยุทธ์และทรัพยากรที่สามารถตอบสนองวิสัยทัศน์ให้บรรลุผลได้ และกำหนด กฏระเบียบการวัดคุณลักษณะที่ยอมรับร่วมกัน รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน โรงเรียน

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2541) กล่าวถึงโรงเรียน/สถานศึกษาที่มีคุณภาพว่าจะต้องเป็นสถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพในเรื่องต่อไปนี้ 1) มีความเป็นผู้นำระดับมืออาชีพ 2) มีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกัน 3) มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 4) มีการเรียนการสอนที่เข้มแข็ง 5) มีการสอนที่มีความมุ่งหมาย 6) มีความคาดหวังโดยรวมสูง 7) มีการเสริมแรงในเชิงบวก 8) มีการติดตามความก้าวหน้า 9) ส่งเสริมความรับผิดชอบของผู้เรียน 10) มีความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียนและการประสานงานที่เข้มแข็งทั้งองค์กร 11) มีการจัดการ

เรียนที่เป็นระบบ 12) ผู้ร่วมงานมีความภาคภูมิใจในองค์กรและ 13) มีการฝึกอบรมให้กับบุคลากร
ทุก ๆ คนอย่างเป็นระบบ

ชาอุทัย อาจินสมาจาร (2543) ได้กล่าวถึงตัวชี้คุณภาพของโรงเรียน ดังนี้

1) ชุมชนและโรงเรียนที่ได้รับการบริการจากโรงเรียน ได้แก่ ธรรมชาติของชุมชนที่ได้รับการ
บริการจากโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน/ผู้ปกครอง พื้นเพเดิมทางสังคมเศรษฐกิจของนักเรียน
ระดับความถนัดของนักเรียน นักเรียนกลุ่มพิเศษ

2) วิสัยทัศน์ของโรงเรียน ได้แก่ เป้าหมายและจุดมุ่งหมายของโรงเรียน มุมมองทางด้าน
การสอน นโยบายการรับนักเรียนและการคงไว้ นโยบายบูรณาการ มุมมองในด้านอำนาจหน้าที่
และความรับผิดชอบ นโยบายการประเมินผล รูปแบบการบริหาร

3) บุคลากรของโรงเรียน ได้แก่ คุณภาพครู คุณภาพของผู้บริหาร คุณภาพของบุคลากร
ฝ่ายสนับสนุน สัดส่วนของนักเรียน/ครู การลาออกของบุคลากรในโรงเรียน การพัฒนาครู และการ
ฝึกอบรมระหว่างประจำการ

4) ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน งบประมาณของโรงเรียน ขนาดของ
ชั้นเรียน ชั่วโมงการสอนต่อชั้นเรียน พื้นที่ห้องเรียน ห้องทดลอง ห้องสมุด เครื่องคอมพิวเตอร์
เครื่องอำนวยความสะดวกทางกีฬาและนันทนาการและสภาพภูมิทัศน์

5) โปรแกรมและกิจกรรมทางการศึกษา ได้แก่ โปรแกรมการศึกษาที่สำคัญ โปรแกรมสอน
พิเศษและสอนซ่อมเสริมสำหรับนักเรียนที่ช้า การมีส่วนร่วมในโครงการระดับชาติและระดับ
ภูมิภาค โปรแกรมการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้ปกครอง

6) ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ได้แก่ อำนาจการคงนักเรียนไว้ ผลสัมฤทธิ์ของผู้จบการศึกษา
และความพอใจของผู้ปกครอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2543 อ้างถึงใน นิสารัตน์ ตริโรจน์อนันต์,
2545) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลสำเร็จต่อคุณภาพของสถานศึกษาไว้ 7 องค์ประกอบคือ 1) ปรัชญาและ
เป้าหมายของโรงเรียน 2) หลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอน 3) บุคลากร 4) ทรัพยากร
เพื่อการเรียนการสอน 5) การจัดการบริหาร 6) กิจกรรมนักเรียนและนักศึกษา 7) สัมฤทธิ์ผลของ
นักเรียน

จินตนา หัวใจเพชร (2542) กล่าวว่า การที่จะทำให้การศึกษามีคุณภาพนั้นจะต้องประกอบ
ไปด้วยกระบวนการพัฒนาคุณภาพทางด้านต่างๆ ได้แก่ การบริหาร ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการ
พัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะการบริหารเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้ส่วนประกอบอื่น ๆ
ทำงานไปได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การควบคุม
และการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิต จากการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องมีการวัดและประเมินผล
การศึกษา ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลมาเพื่อดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

จากการวิจัยเรื่องโรงเรียนที่มีประสิทธิผลได้ข้อสรุปว่า (องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและพัฒนา (OECD), 2544) โรงเรียนที่มีคุณภาพมีคุณลักษณะ 8 ประการ คือ วิสัยทัศน์ และคุณค่า ระบบการเรียนการสอน การบริหารจัดการ กระบวนการกำหนดนโยบาย ความเป็นผู้นำ การพัฒนาบุคลากร ความสัมพันธ์กับชุมชนและท้องถิ่น วัฒนธรรมโรงเรียน

จากเกณฑ์บัลตริจเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Sandra B. and Christine S, 2006). ซึ่งเป็นพื้นฐานให้องค์กรประเมินตนเองมีหน้าที่ 3 ประการ คือ 1) ช่วยในการปรับปรุงวิธความสามารถ และผลการดำเนินงานขององค์กร 2) อำนวยความสะดวกในการสื่อสารและแลกเปลี่ยนสารสนเทศเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ระหว่างองค์กรทุกประเภท 3) ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อความเข้าใจและการปรับปรุงผลการดำเนินงาน รวมถึงใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและให้โอกาสในการเรียนรู้ สำหรับการดำเนินงานที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย 7 หมวดดังต่อไปนี้

1) ภาวะผู้นำ (leadership) คือวิธีการที่ผู้นำระดับสูงชี้แนะองค์กรเพื่อกำหนดค่านิยม ทิศทาง และความคาดหวังในผลการดำเนินงานขององค์กร และการสื่อสารระหว่างผู้นำระดับสูง กับคณาจารย์และบุคลากรเพื่อทบทวนผลการดำเนินงานและการส่งเสริมผลการดำเนินงานที่ดี

2) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) คือวิธีการที่องค์กรใช้ในการกำหนด ทิศทางเชิงกลยุทธ์และพัฒนาวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ และวิธีการที่องค์กรแปลงวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ไปสู่แผนปฏิบัติการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3) การมุ่งเน้นผู้เรียน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตลาด (Student, Stakeholder, and Market Focus) คือวิธีการที่องค์กรใช้พิจารณาเกี่ยวกับผู้เรียน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อจะสามารถจัด หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ รายวิชาที่ตรงกับความต้องการและบริการที่เหมาะสม และวิธีการที่องค์กรใช้สร้างความสัมพันธ์และกำหนดความพึงพอใจกับผู้เรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนการเรียนรู้ของผู้เรียน และความสามารถขององค์กรที่ให้บริการ

4) การวัด วิเคราะห์และการจัดการความรู้ (Measurement, Analysis, and Knowledge Management) คือวิธีการที่องค์กรใช้วัด วิเคราะห์ ทบทวน ปรับปรุงข้อมูลผลการดำเนินงาน โดยรวมของผู้เรียนและองค์กรในทุกระดับและทุกส่วนขององค์กร และวิธีการที่องค์กรมั่นใจว่ามี ข้อมูลและสารสนเทศที่มีคุณภาพสูง สำหรับคณาจารย์และบุคลากร ผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5. การมุ่งเน้นคณาจารย์และบุคลากร (Faculty and Staff Focus) คือ ระบบงาน หน้าที่ ค่าตอบแทน ความก้าวหน้าในวิชาชีพ แรงจูงใจ เพื่อกระตุ้นให้คณาจารย์ บุคลากร ได้ปฏิบัติงาน ได้อย่างเต็มความสามารถ จะสนับสนุนให้องค์กรบรรลุผลสัมฤทธิ์ ตามวัตถุประสงค์ด้านการศึกษา

6. การจัดการกระบวนการ (Process Management) คือ ชื่อเสียงขององค์กรและการจัดการ กระบวนการหลักที่จะส่งเสริมคุณค่าให้แก่ผู้เรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการเรียนรู้ที่บรรลุผลมากที่สุด และกระบวนการจัดการงบประมาณและการเงิน

7. ผลลัพธ์ของผลการดำเนินงานขององค์กร (Organizational Performance Result) คือ การให้ข้อมูลขององค์กรในระดับปัจจุบันและแนวโน้ม ในตัวชี้วัดหรือตัวบ่งชี้ การเรียนรู้ของผู้เรียน และผลการปรับปรุงการเรียนรู้ การระบุแนวโน้มและการเปรียบเทียบที่เหมาะสมขององค์กร สำหรับตัวบ่งชี้ ด้านงบประมาณ และการดำเนินงานด้านการเงิน รวมถึงการวัดผลลัพธ์ทั้งหมดขององค์กร

อ่ำรุ่ง จันทวานิช และคณะ (2545) ได้ศึกษาแนวคิดพื้นฐาน “โรงเรียนสมบูรณแบบ” กล่าวว่าโรงเรียนสมบูรณแบบมีองค์ประกอบที่สำคัญ 14 องค์ประกอบ ปัจจัยหลักความสำเร็จ 38 ปัจจัย และดัชนีชี้วัด 61 ดัชนี ประกอบด้วย

องค์ประกอบด้านผลผลิต/ผลลัพธ์ (3 องค์ประกอบ)

1. ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐาน มีพัฒนาการทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เรียนต่อ และประกอบอาชีพได้ มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 4 ปัจจัย คือ ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีพัฒนาการทุกด้านตามศักยภาพ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านตามเกณฑ์ที่หลักสูตรและสถานศึกษากำหนด และคุณภาพผู้เรียนเป็นที่ยอมรับของสังคม

2. โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชน มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 1 ปัจจัย คือ ชุมชนพึงพอใจและศรัทธาต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน

3. โรงเรียนเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน และโรงเรียนอื่น มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือ โรงเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่นในการพัฒนา ครู บุคลากรร่วม และสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมชุมชน ครู และบุคลากรส่งเสริม และสนับสนุนโรงเรียนอื่นพัฒนาการจัดการศึกษา

องค์ประกอบด้านกระบวนการ

4. การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 4 ปัจจัย คือผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนคิดเองและปฏิบัติจริง ครูจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

5. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 2 ปัจจัยคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน และบริเวณโรงเรียนถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย ร่มรื่น สวยงามเอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนมีวัฒนธรรมการเรียนรู้

6. การบริหารจัดการดี ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และเน้นการมีส่วนร่วม มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 2 ปัจจัย คือการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และบริหารจัดการด้วยหลักธรรมาภิบาล

7. การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหาร โรงเรียนมีปัจจัยหลักความสำเร็จ 2 ปัจจัย คือมีระบบการประกันคุณภาพภายในที่ชัดเจน ครบวงจร ปฏิบัติได้ และมีความพร้อมรับการประเมินภายนอก

องค์ประกอบด้านปัจจัย

8. ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและจำนวนเพียงพอ มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 7 ปัจจัย คือครูมีความสามารถจัดการเรียนการสอนตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ประพฤติ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ได้รับการพัฒนาตรงตามความต้องการ สอดคล้องกับภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ ครูครบตามเกณฑ์ที่กำหนดและภาระงานเหมาะสม มีขวัญ และกำลังใจในการประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสามารถพัฒนางานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ และประพฤติ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

9. ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐาน มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 4 ปัจจัย คือพื้นที่โรงเรียน โครงสร้างพื้นฐาน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องบริการ และพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมกีฬาและการพักผ่อนเหมาะสม

10. หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 1 ปัจจัย คือหลักสูตรของสถานศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

11. สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีทันสมัย มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 1 ปัจจัย คือ สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อการบริหารจัดการเหมาะสม ทันสมัย และเพียงพอ

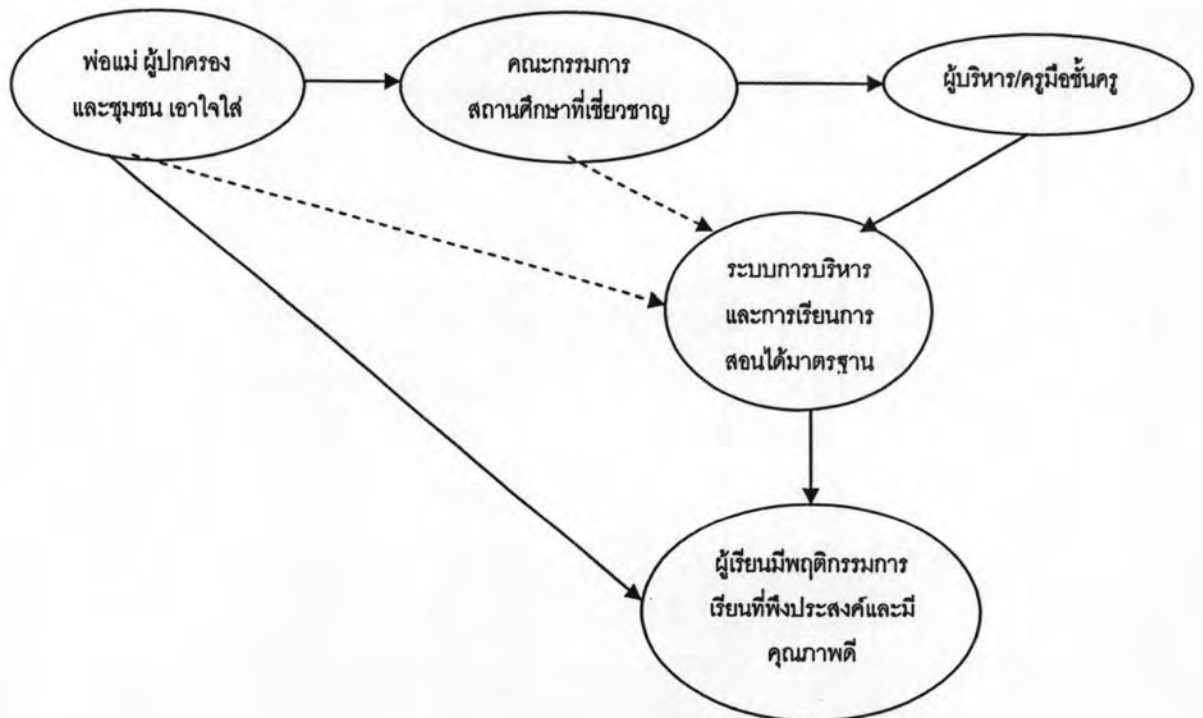
12. แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือห้องสมุดได้มาตรฐาน มีศูนย์วัฒนธรรมชุมชนในโรงเรียน มีแหล่งการเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลายให้บริการแก่ผู้เรียนและชุมชน

13. งบประมาณมุ่งเน้นผลงาน มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 1 ปัจจัย คือ มีการจัดงบประมาณตามมาตรฐานการจัดการทางการเงิน 7 Hurdles

องค์ประกอบด้านบริบท

14. สภาพแวดล้อมภายนอกของโรงเรียนดี มีสังคม บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือ ที่ตั้งเหมาะสม ชุมชนร่วมมือ และแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหลากหลาย

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) (2547) สรุปคุณภาพของสถานศึกษา คือคุณภาพของผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และมีคุณภาพดี คุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของพ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชน ระบบการบริหารที่ได้มาตรฐาน และระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ อีกทั้งเชื่อว่า ความเอาใจใส่ของพ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชนน่าจะส่งผลโดยอ้อมต่อระบบการบริหารและระบบการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐานและส่งผลโดยตรงต่อการได้มาซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาที่เชี่ยวชาญ คณะกรรมการสถานศึกษาที่เชี่ยวชาญน่าจะส่งผลโดยตรงต่อการมีผู้บริหารและครูมือชั้นครู และน่าจะส่งผลโดยอ้อมต่อมาตรฐานของระบบการบริหารและการจัดการเรียนการสอน อีกทั้งเชื่อว่าผู้บริหารและครูมือชั้นครูจะนำไปสู่ระบบการบริหาร และระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีคุณภาพดี เป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งแสดงดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 แนวคิดของใช้คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงขอสรุปปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสถานศึกษาดังตารางผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสถานศึกษา

ตารางที่ 2.1 ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสถานศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสถานศึกษา	สปช. (1531)	ภาณุวัฒน์ (2540)	ชินภทร (2538)	สมศักดิ์ (2541)	สช. (2543)	จินตนา (2542)	OECD (2544)	เกณฑ์บัลดริจ	Cowley (2004)	อำนาจและคณะ (2545)	สมศ. (2547)	ชาญชัย (2543)
ปัจจัยตัวป้อน												
1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ของโรงเรียน		/	/	/	/		/	/	/			/
2. ความพร้อมของบุคลากร		/	/	/	/		/	/		/	/	/
3. แหล่งทรัพยากร/อุปกรณ์ทางการศึกษา		/	/	/	/				/	/		/
4. อาคารสถานที่		/	/							/		
5.งบประมาณ		/	/					/		/		
ปัจจัยกระบวนการ												
6. การจัดการเรียนการสอน	/	/	/	/	/	/	/	/		/	/	/
7. การบริหาร	/	/	/		/	/	/			/	/	
8. การนิเทศ	/					/						
9. กิจกรรมนักเรียน		/			/							
10. การวัดและประเมินผล			/			/		/				
11. การฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร				/			/	/				
12. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน				/			/		/	/		/
ปัจจัยผลผลิต คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา		/	/		/			/		/		/

จากการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสถานศึกษา สามารถสรุปแบ่งเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยตัวป้อน ประกอบด้วย ปรัชญา วิสัยทัศน์ของโรงเรียน ความพร้อมของบุคลากร แหล่งทรัพยากร/อุปกรณ์ทางการศึกษา และงบประมาณ 2) ปัจจัยกระบวนการ ประกอบด้วย

การจัดการเรียนการสอน การบริหาร การวัดและประเมินผล การฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชน 3) ปัจจัยผลผลิต ประกอบด้วย คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา

1.3 กรอบการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

เมื่อบุคลากรส่วนใหญ่ของสถานศึกษาเห็นด้วยที่จะมีการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา จำเป็นจะต้องมีการกำหนดกรอบการดำเนินงาน เนื่องจากการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนจะต้องเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ผสมผสานอยู่ในกระบวนการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นจนเป็นวิถีชีวิต ซึ่งในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษามีกรอบในการพัฒนาดังนี้ (สมศักดิ์ สันธูระเวชญ์, 2541: กรมวิชาการ, 2540 อ้างถึงใน ปิยะธิดา ทองอร่าม, 2545)

1. กรอบหลักสูตรและมาตรฐาน โรงเรียนต้องกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียน โดยจัดทำธรรมนูญโรงเรียน (school charter) จัดทำคู่มือ ขั้นตอนการดำเนินงาน จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน และจัดทำแผนการสอน

2. กรอบบุคลากร ประกอบด้วยองค์กรต้องสร้างเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และพัฒนา จัดบุคลากรให้ตรงตามความสามารถและสาขาวิชา พัฒนาวิสัยทัศน์ของบุคลากรในสถานศึกษา ส่งเสริมบุคลากรให้มีการทำงานเป็นทีม สร้างจิตสำนึกต้องปรับปรุงตลอดเวลาและเป็นหน้าที่ของทุกคน พัฒนาผู้สอนให้มีอุดมการณ์ เป็นแบบอย่างที่ดี และจัดสวัสดิการ ทูสนับสนุนให้มีขวัญ กำลังใจ

3. กรอบทรัพยากรประกอบด้วย การปรับปรุงสถานศึกษา จัดหาทรัพยากรที่มีมาตรฐานตามที่กำหนดให้เพียงพอต่อการพัฒนานักเรียนไปสู่เป้าหมาย จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน และแสวงหาแนวทางสนับสนุนให้องค์กรเอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาทรัพยากร

4. กรอบการกำกับ ตรวจสอบ และรายงาน ประกอบด้วย ทุกสายงานต้องตรวจสอบคุณภาพ/วิเคราะห์/ปรับปรุง/ โดยมีระบบประเมินตนเองของโรงเรียน ประเมินการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้วิธีการที่หลากหลายเน้นการวัดผลตามสภาพจริง ประเมินกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และโครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนา และการรายงานเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องซึ่งได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน จังหวัด ได้รับรู้ความสำเร็จและความล้มเหลว

จากการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนของโรงเรียนราชวินิต มัธยมได้มีการกำหนดกรอบในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

1. เตรียมความพร้อมของบุคลากรเพื่อพัฒนาตนเอง โดยการสร้างความตระหนัก (Awareness) ให้เกิดกับบุคลากรก่อนเป็นอันดับแรก

1.1 สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน ผู้บริหารจะต้องปลุกจิตสำนึก สร้างศรัทธาและความมั่นใจให้บุคลากรทุกฝ่ายมองเห็นคุณค่า และมีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน

1.2 การพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน โดยจัดทำเป็น 3 ระยะ ระยะแรกเน้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมของการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน ได้แก่ การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลการเรียนรู้ และการวิจัยในชั้นเรียน โดยส่งครูไปอบรมยังหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนและกลับมาขยายผลให้แก่ครูในโรงเรียน ระยะที่สอง ครูนำผลการฝึกอบรมสู่การปฏิบัติจริง มีการประเมินผลและปรับปรุงตนเองเป็นระยะตามระบบ PDCA แล้วจัดทำเป็นรายงานผลการประเมินตนเอง (Self Study Report) ระยะที่สาม การนำเสนอผลงานจัดให้มีกิจกรรมแสดงผลงานอันเกิดจากการปฏิรูปการเรียนรู้สำหรับครูประมาณปีละครั้ง

1.3 การติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยจัดประชุมครูแต่ละกลุ่มคือ ประชุมครูระดับโรงเรียนทุกเดือน ประชุมหัวหน้าหมวดสัปดาห์ละครั้ง ประชุมครูที่ปรึกษา ประชุมหัวหน้าหมวดและอาจารย์ผู้สอน

2. การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูได้ทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง เช่นการฝึกอบรม (Training) การส่งเสริมการวิจัยแบบร่วมมือ (Collaborative Research) ระหว่างครูกับนักวิชาการภายนอกและเพื่อนครูในโรงเรียน การสร้างเครือข่ายการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research Network)

3. การปรับระบบการบริหาร ให้การบริหารจัดการโดยให้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management)

4. การปฏิรูปการเรียนรู้ ดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ การเรียนการสอนแบบเรียนปนเล่น เทคนิคการสอนแบบบูรณาการ เพื่อนช่วยเพื่อน การสอนแบบเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การสอนแบบโครงงานเป็นต้น รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้แก่ผู้เรียนการเรียนที่ไม่ต้องรอเวลา รอครูสั่ง การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

5. การประเมินผลการเรียนรู้ ควรเป็นการประเมินผลตามสภาพจริงซึ่งเป็นการประเมินทั้งผลการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในฐานะผู้ประเมินด้วย

6. การประกันคุณภาพ โดยเตรียมความพร้อมของบุคลากรโดยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพ แต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบในการดำเนินงาน การวางแผน/จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี โดยครู ผู้เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนครั้งนี้ ปฏิบัติตามแผนระหว่างนี้ผู้บริหารต้องกำกับ ติดตามให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และมีการนิเทศเพื่อปรับปรุงแก้ไข มีการประเมินผลและนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน

อรุณ จันทวานิช และคณะ (2545) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นโรงเรียนสมบูรณแบบ ซึ่งประกอบด้วย

1. กำหนดเป้าหมายผลผลิต/ผลลัพธ์ ประกอบด้วยเป้าหมาย 2 ด้านคือ ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐานมีพัฒนาการทุกด้านเรียนต่อและประกอบอาชีพได้ โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชนเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่นได้

2. ดำเนินการไปสู่เป้าหมายโดยมีกระบวนการใน 3 เรื่อง คือกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด การบริหารจัดการดีใช้โรงเรียนเป็นฐานเน้นการมีส่วนร่วม การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารโรงเรียน

3. จัดให้มีปัจจัยทรัพยากรบุคคลมืออาชีพและจำนวนเพียงพอและทรัพยากรวัสดุเทคโนโลยีและงบประมาณได้มาตรฐานเหมาะสมทันสมัย เพียงพอ

4. บริหารจัดการด้านบริบทให้เอื้อต่อการดำเนินการสู่เป้าหมาย

จากการศึกษากรอบแนวทางการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษาควรมีการกำหนดเป้าหมาย จัดทำธรรมนูญโรงเรียน แนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษา จัดบุคลากรให้ตรงตามความสามารถพัฒนาวิสัยทัศน์ ความรู้และอุดมการณ์ของบุคลากรในสถานศึกษา จัดสวัสดิการให้มีขวัญกำลังใจ จัดสภาพแวดล้อม ทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนการสอน รวมถึงการกำกับ ตรวจสอบ และรายงานในทุกสายงานโดยมีระบบประเมินตนเองของโรงเรียน

1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสถานศึกษา

ภารดี อนันต์นาวี (2546) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพบว่าตัวแปรที่ส่งผลทางบวกสูงสุดต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา คือสถานการณ์โรงเรียน(ขนาดของโรงเรียน, การสนับสนุนทางสังคมของครู และสถานะเศรษฐกิจทางสังคมภายนอก) รองลงมาคือคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหาร(วุฒิการศึกษา, ประสบการณ์บริหารโรงเรียน และความสามารถในการบริหาร) และบรรยากาศของโรงเรียนตามลำดับ และร่วมกันทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาได้ร้อยละ 79

หทัยรัตน์ เสียงดัง (2546) ได้ศึกษาการนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ พบว่าการดำเนินการแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมี 2 รูปแบบ คือ การจัดศูนย์โรงเรียน และการจัดการตามกฎหมาย มีอุปสรรคสำคัญ 5 ประการ คือ 1) บุคลากรไม่ต้องการให้ยุบโรงเรียน 2) ชุมชนไม่ร่วมมือ 3) งบประมาณค่าใช้จ่ายค่าพาหนะไม่เหมาะสม 4) งานธุรการไม่ลดลง 5) รวมโรงเรียนแล้วยังเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเหมือนเดิม และแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ไม่สามารถยุบรวมหรือเลิกได้ คือ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบรวมชั้นเรียน 2) จัดตารางสอนยืดหยุ่น 3) ชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน 4) บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ส่วนแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา คือ 1) การใช้นวัตกรรมการศึกษา 2) การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม 3) การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน 4) การสนับสนุนช่วยเหลือของหน่วยงานอื่น ในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ปิยะธิดา ทองอร่าม (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา : การวิเคราะห์พหุระดับด้วยโมเดลเชิงเส้นตรงระดับลดหลั่น พบว่าปัจจัยระดับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ สัดส่วนนักเรียนต่อครู สัดส่วนของนักเรียนต่อห้อง ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน และความเป็นผู้นำของผู้บริหาร และปัจจัยระดับจังหวัดที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยปริมาณการให้คำแนะนำทางวิชาการจากหน่วยศึกษานิเทศก์ของจังหวัด ค่าเฉลี่ยงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัด

นิสาร์ตน์ ตริโรจน์อนันต์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาและการวิเคราะห์กลุ่มพหุของโมเดลคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โมเดลคุณภาพการศึกษาที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการดำเนินงานคือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมของโรงเรียน การพัฒนาครู

สุทธิพงศ์ ยงค์กมล (2543) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนมี 12 ด้านและรายการที่สำคัญที่สุดของปัจจัยแต่ละด้านมีดังนี้ คือ 1) โครงสร้างองค์กร : การกำหนดบทบาทหน้าที่และการประสานงาน 2) เทคโนโลยีองค์การ : เทคโนโลยีเพื่อการดำเนินงานและประสานงาน 3) วัฒนธรรมองค์การ : การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการอบรมบุคลากร 4) บรรยากาศองค์การ : การทำงานเป็นทีมสัมพันธ์ 5) การรับรู้ของบุคลากร : การรับรู้ในบทบาทหน้าที่และกฎระเบียบ 6) ทักษะคิดและค่านิยมของบุคลากร : ความ

มุ่งมั่นจริงจังต่อความสำเร็จของงานและความพึงพอใจงาน 7) บุคลิกภาพของบุคลากร : บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับหน้าที่ 8) การเรียนรู้ของบุคลากร : กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา 9) การจูงใจของบุคลากร : การมอบหมายงานที่เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละคน 10) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ : ความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายกับทรัพยากร 11) การกำหนดกลยุทธ์ : การจัดทำวัตถุประสงค์ทั้งในส่วนที่ใช้ภาษาไทยและอังกฤษได้อย่างสอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียน 12) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ : การเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและการกำกับติดตามตรวจสอบการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์ ทุกรายชื่อมี 12 ด้าน เป็นรายการที่ผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการเทคนิคเดลฟายมีความเห็นสอดคล้องกันว่าส่งผลต่อประสิทธิผลในระดับมากและมากที่สุด

จินตนา หัวใจเพชร (2542) ได้ศึกษาการศึกษาแนวโน้มการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าแนวโน้มแนวคิดการพัฒนาการศึกษาของปรัชญาการศึกษา คือ การศึกษาเพื่อการพัฒนาปัญญา รู้คุณค่า และตัวตนผู้เรียน แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกรุงเทพมหานครในสองทศวรรษหน้า ลักษณะของหลักสูตร เน้นคุณธรรม ความรัก ความสุขในการเรียน แนวโน้มพัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนการสอนของกรุงเทพมหานครในสองทศวรรษหน้า คือการเรียนปนเล่น เน้นกิจกรรมสร้างสรรค์ แนวโน้มพัฒนาวิชาชีพครู คือ การมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และมีการอบรมให้มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ แนวโน้มพัฒนาระบบการบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร คือ มีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา

จุไรรัตน์ สุตรุ่ง (2538) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานในกรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน องค์ประกอบด้านผู้บริหาร องค์ประกอบด้านครู และองค์ประกอบด้านผู้ปกครอง ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีตัวแปรต่างๆ ดังนี้ องค์ประกอบด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียนประกอบด้วย ความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางวิชาการ องค์ประกอบด้านผู้บริหาร ประกอบด้วย ประสบการณ์และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียน ความรู้เรื่องการบริหารงานวิชาการ คุณลักษณะของผู้บริหาร การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ การจัดบุคลากรทางด้านวิชาการ การนิเทศติดตามผล การสร้างขวัญกำลังใจ องค์ประกอบด้านครู ประกอบด้วย วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในการสอน ทักษะคติต่อวิชาชีพครู การได้รับการอบรม ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอน การจัดการเรียนการสอน การใช้เวลาของครู ความร่วมมือ

ของครู องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ปกครอง ประกอบด้วย การให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง การสนับสนุนช่วยเหลือของสมาคมผู้ปกครองและครู

สมบัติ นพรัตน์และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไทย (2547) ได้ศึกษาความต้องการพัฒนาด้านวิชาการและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน พบว่าครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีความต้องการพัฒนาวิชาการในลักษณะการศึกษาคูงาน การศึกษาต่อและการอบรมระยะสั้น เนื้อหาสาระที่ต้องการอบรมคือ การผลิตสื่ออุปกรณ์โดยใช้คอมพิวเตอร์ การสร้างและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีความต้องการพัฒนาโรงเรียนในเรื่องแหล่งการเรียนรู้และอาคารสถานที่

ค่านวณ สามเมือง (2532) ทำการวิจัยลักษณะของผู้บริหาร ครู นักเรียนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครที่ผ่านเกณฑ์และไม่ผ่านเกณฑ์ พบว่าลักษณะของโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์ได้แก่ผู้บริหารมีคุณวุฒิปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี และมีทัศนคติต่อวิชาชีพครูในระดับดีมาก ครูมีจำนวนวันลาป่วย ลักษณะของโรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ได้แก่ ผู้บริหารผ่านการอบรมหลักสูตรนักบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

Worthman (1990) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นระบบราชการกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลองค์กรระบบราชการว่ายังคงมีอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาหรือไม่และระบบราชการกับประสิทธิผลองค์กรมีความสัมพันธ์กันหรือไม่และเพื่อตัดสินว่ามิติแต่ละมิติของประสิทธิผลองค์กร คือ ความสามารถในการผลิต ความสามารถในการปรับตัว ความยืดหยุ่น มีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นระบบราชการของโรงเรียนนั้นหรือไม่ พบว่า มีความสัมพันธ์ในทางลบระหว่างราชการกับประสิทธิผลองค์กร ความสามารถในการผลิตของครูกับระดับความเป็นระบบราชการที่ครูมีประสบการณ์ ความสามารถในการปรับปรับตัวของครูกับระดับความเป็นระบบราชการ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้โรงเรียน และระบบโรงเรียนหนีห่างจากความเป็นองค์กรที่มีลักษณะระบบราชการ และควรมุ่งสู่การเป็นองค์กรที่มีรูปของความร่วมมือ ซึ่งองค์การลักษณะนี้สามารถสร้างความชื่นชมให้เกิดขึ้นกับครูในฐานะนักวิชาชีพ โรงเรียนจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดความผูกพันต่อวิชาชีพการสอนและเน้นการสร้างเสริมพลังของครูใหญ่ในการนำ

Chrispeels (1990) ศึกษาประสิทธิผลโรงเรียนประถมศึกษา 8 แห่ง เกี่ยวกับ 1) วัฒนธรรมและบรรยากาศในโรงเรียน 2) หลักสูตรและการสอน 3) โครงสร้างขององค์กร 4) ภาวะผู้นำของครูใหญ่ พบว่า 1) การเปิดโอกาสให้คณะกรรมการหลักสูตรและครูได้ทำงานร่วมกันมีความจำเป็นสำหรับการเพิ่มสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน 2) โรงเรียนที่มีประสิทธิผลนั้น ครูใหญ่ต้องมีภาวะผู้นำ 3) ต้องมีการวางแผนการพัฒนาบุคลากรที่ดี

Duke (1979 อ้างถึงใน ปิติชาย ตันปิติ, 2547) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะต้องมีลักษณะสำคัญ 7 ประการ คือ 1) การนิเทศและพัฒนาครูตาม ศักยภาพของแต่ละคน 2) การประเมินผลครูตามแนวนโยบาย 3) การจัดการเรียนการสอนและการ สนับสนุนให้มีบรรยากาศความเป็นเลิศ 4) การจัดทรัพยากรตามลำดับความสำคัญตามนโยบาย และความจำเป็น 5) การควบคุมคุณภาพด้วยการประเมินอย่างต่อเนื่อง 6) การประสานงานใน ระบบแมทริก 7) การแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 2 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

ตามหมวด 6 มาตรา 47 ถึง 49 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ กำหนดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกด้าน และได้มีผู้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา (Educational Quality Assurance) ไว้ หลายท่าน สมคิด พรหมจักษ์ (2544 อ้างถึงใน มัสดี เวตราแม, 2547) ได้ให้ความหมายว่าการประกัน คุณภาพเป็นระบบในการควบคุมตรวจสอบ และตัดสินคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ในระบบ ประกันคุณภาพจะมีการกำหนดเกณฑ์หรือเงื่อนไข และมีการตัดสินว่างานหรือกิจกรรมบรรลุตาม เกณฑ์หรือไม่ และรุ่ง แก้วแดง (2545) ได้ให้ความหมายว่าหมายถึงการบริหารการจัดการและการ ดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติขององค์กร/หน่วยงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน เป็นกระบวนการสร้างความมั่นใจให้กับผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้าน การศึกษา ซึ่งมุ่งหวังจะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐาน การศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของ "การป้องกัน" ไม่ให้เกิดการ ทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ และผลผลิตไม่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2547) ที่กล่าวว่าการประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา ที่ต้องดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบและสะท้อนความเป็นจริงของคุณภาพสถานศึกษา ในทำนองเดียวกัน Cyer (1993) และ Cuttance (1994) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ว่า การ ประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการวางแผนและการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้ ผลผลิตบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดและตรงกับความมุ่งหวังของ สังคม

นอกจากนี้อุทุมพร จามรมาร (2544) ได้ให้ความหมายการประกันคุณภาพการประกัน คุณภาพการศึกษา คือ การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพภายในและจากภายนอกแล้ว ตัดสินตามเกณฑ์

ส่วน Thenneyson (1996 อ้างถึงในสุพัตรา ทรัพย์เสถียร, 2546) ให้ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึงนโยบาย ทศนคติ การปฏิบัติ และกระบวนการที่จำเป็นในการรับรองคุณภาพของการศึกษาและการลงทุนซึ่งจำเป็นต้องมีการรักษาและการพัฒนา

จากการนิยามความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่าการประกันคุณภาพหมายถึง กระบวนการหรือระบบการควบคุม ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษา และมีการตัดสินใจว่าบรรลุตามเกณฑ์หรือไม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

2.2 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก

ระบบประกันคุณภาพภายใน เป็นกระบวนการประเมินผล การติดตาม ตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา และจัดทำจากรายงานการประเมินตนเองประจำปีของสถานศึกษาจะต้องส่งให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เพื่อให้คณะผู้ประเมินภายนอกได้ศึกษาอย่างละเอียดก่อนการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา และเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อให้มั่นใจว่าสถานศึกษาดำเนินการตามภารกิจหลักอย่างมีคุณภาพ กระบวนการประกันคุณภาพภายในประกอบด้วย 1) การควบคุมคุณภาพ 2) การตรวจสอบคุณภาพ และ 3) การประเมินคุณภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542; ชูตินันท์ อิทธิรัตน, 2546; อารีรัตน์ วัฒนสิน, 2549; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2547)

ระบบการประกันคุณภาพภายนอก เป็น การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบัน โดยมีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย การประกันคุณภาพภายนอก ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบคุณภาพที่ผ่านการประกันคุณภาพภายใน 2) การประเมินคุณภาพ และ 3) การรับรองคุณภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542; ชูตินันท์ อิทธิรัตน, 2546; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2547)

การประเมินคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก เป็นงานที่ต่อเนื่องและมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งสอดคล้องกับ Devid Nevo (2001) กล่าวว่า การประเมินภายในและการประเมินภายนอกต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การประเมินภายในเป็นการตรวจสอบผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อรองรับการประเมินภายนอก เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานแก่สถานศึกษา และทำให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการประเมินคุณภาพในจึงมีความสัมพันธ์กับการประเมินภายนอก (มอติ เวตราแม, 2547)

2.3 หลักการและขั้นตอนสำคัญของการประกันคุณภาพภายใน

การประเมินภายในของสถานศึกษาทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่จะสะท้อนถึงการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง โดยมีหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 สีนินาฏ ศรีพัฒนะพิพัฒน์, 2545; สุวิมล ว่องวาณิช, 2543 อ้างถึงใน รติกร ชันติยานันท์, 2548)

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายในคือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหาย โดยเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบมีความโปร่งใส มีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู-อาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่ หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ

4. การประเมินภายในเป็นกระบวนการที่ต้องพิจารณาด้วยเหตุผล ความเป็นจริงในการเลือกระดับของการประเมิน เช่น ระดับโรงเรียน หมวดวิชาหรือบุคคล โดยพิจารณาถึงความครอบคลุม (coverage) และความลึก (depth) ของการประเมิน

5. การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการประเมิน ให้รวมเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินภายใน

6. ข้อมูลที่ได้จากการประเมินภายใน ต้องมาจากการออกแบบระบบการประเมินที่นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ไม่ใช่การประเมินภาพรวมเพียงอย่างเดียว

7. การประเมินภายในสถานศึกษาเป็นการประเมินโดยบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา แต่ต้องสอดคล้องกับการประเมินภายนอก

การดำเนินการประกันคุณภาพภายในประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องดำเนินการร่วมกันในทุกขั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) โดยมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมการก่อนดำเนินการประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย

1.1 การเตรียมพร้อมของบุคลากร สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพและการทำงานเป็นทีม พร้อมทั้งพัฒนาพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน

1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการโดยผู้มีส่วนรับผิดชอบที่สำคัญคือ ผู้บริหารสถานศึกษา

2. การดำเนินการประกันคุณภาพภายในประกอบด้วย 4 ขั้นตอน

2.1. การวางแผน (Plan) ขั้นตอนการวางแผนที่สำคัญคือ การกำหนดเป้าหมาย การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การกำหนดระยะเวลา ดำเนินการ การกำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการ และการกำหนดงบประมาณที่จะใช้

2.2. การปฏิบัติตามแผน (Do) โดยในทั้งระหว่างปฏิบัติงานผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กำกับ ติดตาม (Monitoring) ทั้งระดับรายบุคคล รายกลุ่ม รายหมวด เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน และให้การนิเทศ

2.3. การตรวจสอบประเมินผล (Check) โดยมีการประเมินตามแนวคิดของการประเมินที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประกอบด้วย การวางกรอบการประเมิน การจัดหา/จัดทำเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมาย และการตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน

2.4. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (Action) ผลการประเมินสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร และใช้ในการวางแผนต่อไป รวมทั้งจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้

3. การจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี โดยรวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมิน วิเคราะห์และสังเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษา และเขียนรายงาน

2.4 หลักการและขั้นตอนสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา เป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่ความมีมาตรฐานการศึกษา และเป็นที่ยอมรับในระดับสากลต่อไป (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2546) โดยมีหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

1. เป็นการประเมินเพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการตัดสิน การจับผิด หรือการให้คุณ-ให้โทษ
2. ยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส มีหลักฐานข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (accountability)
3. มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพทางการศึกษากับจุดมุ่งหมายและหลักการศึกษ ของชาติ โดยให้มีเอกภาพเชิงนโยบายแต่ยังคงมีความหลากหลายในทางปฏิบัติที่สถานศึกษา สามารถกำหนดเป้าหมายเฉพาะและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เต็มตามศักยภาพของ สถานศึกษาและผู้เรียน
4. มุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริมและประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการกำกับ และควบคุม
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพการพัฒนาระดับการศึกษาจากทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการประเมินคุณภาพภายนอก ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนต่อไปนี้ (สำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2546)

1. ก่อนการตรวจเยี่ยม เป็นกิจกรรมที่คณะผู้ประเมินภายนอกต้องดำเนินการเมื่อได้รับ มอบหมายให้เป็นผู้ประเมินสถานศึกษาแต่ละแห่ง โดยต้องมีการประสานกับสถานศึกษา การ วางแผนการตรวจเยี่ยม/แผนการประเมิน เตรียมความพร้อมก่อนการไปตรวจเยี่ยมและประเมิน สถานศึกษา ประกอบด้วย
 - 1.1 กิจกรรมการศึกษาวิเคราะห์รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา และเอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 กำหนดประเด็นและรายการข้อมูลที่ต้องตรวจสอบ รวบรวม และวิเคราะห์ระหว่าง การ ตรวจเยี่ยม
 - 1.3 วางแผนการตรวจเยี่ยมและแผนการประเมิน กำหนดตารางตรวจเยี่ยม และกำหนด ภาระความรับผิดชอบของผู้ประเมินภายนอกแต่ละคน
 - 1.4 นัดวันที่จะไปตรวจเยี่ยมและแจ้งกำหนดการตรวจเยี่ยมต่อสถานศึกษา

2. ระหว่างการตรวจเยี่ยม ซึ่งมีกำหนดเวลาประมาณ 3 วัน คณะผู้ประเมินภายนอกมีภารกิจในการพิจารณาทบทวนข้อมูลในรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาว่าตรงกับสภาพความเป็นจริงของโรงเรียนเพียงใด เพื่อยืนยันผลตามรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา และรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่ยังไม่มีหลักฐานข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ประเมินผลคุณภาพการศึกษาแต่ละมาตรฐานการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

2.1 ชี้แจงกับบุคลากรของสถานศึกษา เพื่อทำความเข้าใจ สร้างความคุ้นเคย และเตรียมความพร้อมในการประเมินคุณภาพการภายนอก

2.2 รวบรวมข้อมูลหลักฐานตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สังเกตกระบวนการปฏิบัติงาน กิจกรรมการเรียนการสอนในและนอกห้องเรียน สัมภาษณ์ พูดคุยกับนักเรียน ครู ผู้ปกครอง บุคลากรอื่น ๆ ผู้แทนชุมชน ศิษย์เก่า กรรมการสถานศึกษา และอื่นๆ และตรวจสอบกิจกรรม หลักฐาน ข้อมูลทุกด้านตามมาตรฐาน

2.3 วิเคราะห์ข้อมูล ประเมินผล และสรุปข้อค้นพบ

2.4 นำเสนอผลการประเมินโดยวาจาและอภิปรายร่วมกับคณะผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง

3. หลังการตรวจเยี่ยม คณะผู้ประเมินภายนอกจะต้องร่วมกันจัดทำร่างรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาส่งให้สถานศึกษาตรวจสอบและทักท้วง หลังจากนั้นนำเสนอต่อสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยมีกิจกรรมดังนี้

3.1 จัดทำร่างรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษากายนอกของสถานศึกษา

3.2 ส่งร่างรายงาน ฯ ให้สถานศึกษาตรวจเยี่ยมและโต้แย้ง

3.3 พิจารณาข้อโต้แย้งของโรงเรียน

3.4 ส่งร่างรายงาน ฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา และปรับแก้

3.5 ส่งรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาให้ สมศ.

3.6 เผยแพร่รายงาน

2.5 มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก (พ.ศ. 2544-2548) และรอบสอง (พ.ศ. 2549-2553)

2.5.1 มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก (พ.ศ. 2544-2548)

มาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ สมศ. ใช้เป็นกรอบในการประเมินรอบแรก 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ โดยให้มีการประเมินทั้ง 3 มิติ คือ ความตระหนัก (Awareness) การปฏิบัติ (Attempt) และผลสำเร็จ (Achievement) เฉพาะ

มาตรฐานด้านผู้เรียน ทั้งนี้ให้ประเมินความตระหนักและการปฏิบัติในระดับมาตรฐานเท่านั้น ส่วนการประเมินผลสำเร็จให้ประเมินทั้งระดับตัวบ่งชี้และมาตรฐาน สำหรับมาตรฐานด้านผู้บริหารและครูให้ประเมินเฉพาะผลสำเร็จทั้งในด้านระดับตัวบ่งชี้และมาตรฐานเท่านั้น (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547)

มาตรฐานด้านผู้เรียน มี 7 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

1.1 ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ

1.2 ผู้เรียนมีความประหยัด

1.3 ผู้เรียนมีความเกรงใจผู้อื่น เมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อ

ส่วนรวม

1.4 ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

4.1 ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์

4.2 ผู้เรียนมีทักษะการคิดสังเคราะห์

4.3 ผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดไตร่ตรอง

4.4 ผู้เรียนมีทักษะการคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ

5.1 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

5.2 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

5.3 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

5.4 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

5.5 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

5.6 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

5.7 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

5.8 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และม.6

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

6.1 ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นสนใจใฝ่รู้ และเรียนจากแหล่งต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล

6.2 ผู้เรียนรักการอ่านและสามารถค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดและสิ่งต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

6.3 ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

9.1 ผู้เรียนสามารถทำงานตามลำดับขั้นตอน และผลงานมีประสิทธิภาพ

9.2 ผู้เรียนสามารถทำงานเป็นทีมได้

9.3 ผู้เรียนรักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

10.1 ผู้เรียนมีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

10.2 ผู้เรียนมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐานสมรรถภาพทางกายของกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2543)

10.3 ผู้เรียนร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น

10.4 ผู้เรียนรู้จักดูแลสุขภาพ สุขนิสัย และป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ

10.5 ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา ไม่เสพสิ่งเสพติด และปลอดภัยจากสิ่งมอมเมา

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

12.1 ผู้เรียนมีความชื่นชม และชอบกิจกรรมด้านศิลปะ

12.1 ผู้เรียนมีความชื่นชม และชอบกิจกรรมด้านดนตรี/นาฏศิลป์

12.1 ผู้เรียนมีความชื่นชม และชอบกิจกรรมด้านกีฬา/นันทนาการ

มาตรฐานด้านครู มี 2 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 10 ตัวบ่งชี้ คือ

22.1 ครูรู้เป้าหมายของการจัดการศึกษา และเป้าหมายของหลักสูตร

22.2 ครูมีความสามารถในการวิเคราะห์หลักสูตร และจัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

22.3 ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6)

22.4 ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6)

22.5 ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6)

22.6 ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6)

22.7 ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6)

22.8 ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์) ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6)

22.9 ครูสามารถประเมินผลการเรียนการสอนตามสภาพจริง และอิงพัฒนาการของผู้เรียน มีการประเมินเพื่อวินิจฉัย จุดเด่น จุดด้อย การประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและการประเมินเพื่อพัฒนาตัดสินผลการเรียน

22.10 ครูนำผลการประเมินการเรียนการสอนมาปรับการเรียน และเปลี่ยนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

- 24.1 ครูที่จบระดับปริญญาตรีขึ้นไป
- 24.2 ครูที่สอนตรงตามวิชาเอก/โท
- 24.3 ครูได้รับการพัฒนาในวิชาที่สอนไม่ต่ำกว่า 20 ชั่วโมง
- 24.4 ครูได้สอนตรงตามความถนัด
- 24.5 สถานศึกษามีจำนวนครูตามเกณฑ์ภาระงานสอน
- 24.6 สถานศึกษามีครูเพียงพอตามเกณฑ์ กค.

มาตรฐานด้านผู้บริหาร มี 5 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กรโครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

13.1 สถานศึกษามีการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหาร และระบบการบริหารงานอย่างเป็นระบบ

- 13.2 สถานศึกษามีการบริหารเชิงกลยุทธ์
- 13.3 สถานศึกษามีการบริหารโดยหลักการมีส่วนร่วม
- 13.4 สถานศึกษามีการตรวจสอบและถ่วงดุล

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

14.1 สถานศึกษามีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

14.2 สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ

18.1 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยมีเกณฑ์พิจารณา

18.2 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

18.3 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ

18.4 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่บูรณาการเชื่อมโยงสาระความรู้และทักษะด้านต่างๆ และแนวคิดของสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนกับความจริงของชีวิต รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องปฏิบัติในสังคมร่วมกับผู้อื่น

18.5 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

18.6 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา

18.7 สถานศึกษามีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และต่อเนื่อง

18.8 สถานศึกษาที่การจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน และรักสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

20.1 ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มและมีวิสัยทัศน์

20.2 ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถในการบริหาร

20.3 ผู้บริหารมีความสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการ

20.4 ผู้บริหารมีความมุ่งมั่น อุทิศตนในการทำงาน และเป็นแบบอย่างที่ดี

20.5 ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

20.6 สถานศึกษามีการบริหารที่มีประสิทธิผลและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจในการบริหาร

มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

25.1 สถานศึกษามีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

25.2 สถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม และเอื้อต่อการเรียนรู้

2.5.2 มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสอง (พ.ศ. 2549-2553)

มาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ สมศ. ใช้เป็นกรอบในการประเมินรอบสอง 14 มาตรฐาน 60 ตัวบ่งชี้ สมศ. จะต้องให้การรับรองว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาได้มาตรฐานคุณภาพ หรือไม่ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เพิ่มจากการประเมินเพื่อพัฒนาในรอบแรก สมศ. จึงวางหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินที่อิงเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น และอิงสถานศึกษา เพื่อให้การประเมินมีความสมดุลระหว่างเกณฑ์ที่กำหนด กับงานที่สถานศึกษาดำเนินการ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), มปท)

มาตรฐานด้านผู้เรียนมี 7 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

- 1.1 ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ
- 1.2 ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
- 1.3 ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวทิตะ
- 1.4 ผู้เรียนมีความเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เห็นแก่ตัว
- 1.5 ผู้เรียนมีความประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- 1.6 ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

- 2.1 ผู้เรียนรู้จักดูแลสุขภาพ สุขนิสัย และออกกำลังกายสม่ำเสมอ
- 2.2 ผู้เรียนมีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์
- 2.3 ผู้เรียน ไม่เสพ หรือแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติด และสิ่งมอมเมา หลีกเลียงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย และอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหาทางเพศ
- 2.4 ผู้เรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น
- 2.5 ผู้เรียนร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น และชอบมาโรงเรียน

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

- 3.1 ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ
- 3.2 ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านดนตรี/ นาฏศิลป์ โดยไม่ขัดหลักศาสนา
- 3.3 ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านกีฬา/ นันทนาการ
- 3.4 ผู้เรียนสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นและ

ของไทย

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

4.1 ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ สรุปความคิดอย่างเป็นระบบ และมีการคิดแบบองค์รวม

4.2 ผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดไตร่ตรอง

4.3 ผู้เรียนมีทักษะการคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ
คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติในระดับดี (ถ้าไม่มีผลระดับชาติให้ใช้ผลการทดสอบระดับเขตพื้นที่ หรือผลการเรียนระดับสถานศึกษาตามลำดับ) ใน 8 กลุ่มสาระ ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6

5.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

5.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

5.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

5.4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

5.5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

5.6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

5.7 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

5.8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

6.1 ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รอบตัว

6.2 ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สนุกกับการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

6.3 ผู้เรียนสามารถใช้ห้องสมุด ใช้แหล่งการเรียนรู้ และสื่อต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

7.1 ผู้เรียนสามารถวางแผน ทำงานตามลำดับขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 ผู้เรียนรักการทำงาน สามารถปรับตัวและทำงานเป็นทีมได้

7.3 ผู้เรียนมีความรู้สึที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

มาตรฐานด้านครู มี 2 มาตรฐานได้แก่

มาตรฐานที่ 8 ครูมีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

- 8.1 ครูมีคุณลักษณะที่เหมาะสม
- 8.2 ครูที่จบระดับปริญญาตรีขึ้นไป
- 8.3 ครูที่สอนตรงตามวิชาเอก/โท หรือความถนัด
- 8.4 ครูได้รับการพัฒนาในวิชาที่สอนตามที่คุรุสภากำหนด
- 8.5 สถานศึกษามีจำนวนครูตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ

- 9.1 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.2 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.3 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.4 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.5 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษามีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.6 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.7 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 9.8 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านผู้บริหาร มี 5 มาตรฐานได้แก่

มาตรฐานที่ 10 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

- 10.1 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีความมุ่งมั่น และอุทิศตนในการทำงาน
- 10.2 ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มและมีวิสัยทัศน์

10.3 ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารวิชาการและเป็นผู้นำทางวิชาการ

10.4 ผู้บริหารมีการบริหารที่มีประสิทธิผลและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจในการบริหาร

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดองค์กรโครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

11.1 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหาร และระบบการบริหารงานที่มีความคล่องตัวสูง ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

11.2 สถานศึกษามีการบริหารเชิงกลยุทธ์

11.3 สถานศึกษามีการบริหารโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม และมีการตรวจสอบ ถ่วงดุล

11.4 สถานศึกษามีระบบและดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นไปตามกฎกระทรวง

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

12.1 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพ

12.2 สถานศึกษามีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

12.3 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

13.1 สถานศึกษามีหลักสูตรและเนื้อหาสาระการเรียนรู้ระดับสากล ระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

13.2 สถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

14.1 สถานศึกษามีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

14.2 สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

2.6 ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
(รอบแรก พ.ศ. 2544-2548)

ตารางที่ 2.2 สรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับขั้นพื้นฐาน
จำแนกตามสังกัดและผลประเมิน จำนวน 30,010 โรงเรียน

สังกัด	ได้มาตรฐาน สมศ.		ไม่ได้มาตรฐาน						ผลรวม ทั้งหมด
	ระดับดี		ระดับพอใช้		ระดับปรับปรุง		พอใช้ + ปรับปรุง		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน	9,151	34.42	16,952	63.77	481	1.81	17,433	65.58	26,584
สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาเอกชน	1,037	49.01	1,033	48.82	46	2.17	1,079	50.99	2,116
สำนักงานการศึกษา ส่วนท้องถิ่น	254	55.34	199	43.36	6	1.31	205	44.67	459
สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร	375	88.86	47	11.14	-	-	47	11.14	422
กองพุทธศาสนศึกษา	18	6.69	234	86.99	17	6.32	251	93.31	269
กองกำกับการตำรวจ ตระเวนชายแดน	9	6.87	113	86.26	9	6.87	122	93.13	131
โรงเรียนสาธิตสถาบัน ราชภัฏ	11	57.89	7	36.84	1	5.26	8	42.10	19
โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัย	10	100	-	-	-	-	-	-	10

ที่มา สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

สรุปผลการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 30,010 แห่ง โดยแบ่งตามมาตรฐาน 3 ด้านคือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านผู้บริหาร และมาตรฐานด้านครู ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

ได้มาตรฐาน : ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

ไม่ได้มาตรฐาน : ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ได้มาตรฐาน : ภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ไม่ได้มาตรฐาน : การบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านครู

ได้มาตรฐาน : วุฒิการศึกษา

ไม่ได้มาตรฐาน : ความเพียงพอของครู และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สรุปผลการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาจำแนกตามสังกัดดังนี้

1. สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 26,584 แห่ง โดยแบ่งตามมาตรฐาน 3 ด้านคือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านผู้บริหาร และมาตรฐานด้านครู ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

ได้มาตรฐาน : ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

ไม่ได้มาตรฐาน : ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ได้มาตรฐาน : ภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ไม่ได้มาตรฐาน : การบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านครู

ได้มาตรฐาน : วุฒิการศึกษา

ไม่ได้มาตรฐาน : ความเพียงพอของครู และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน 2,116 แห่ง โดยแบ่งตามมาตรฐาน 3 ด้านคือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านผู้บริหาร และ มาตรฐานด้านครู ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

ได้มาตรฐาน : ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา และมีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ไม่ได้มาตรฐาน : ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ได้มาตรฐาน : ภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ

ไม่ได้มาตรฐาน : การบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานด้านครู

ได้มาตรฐาน : -

ไม่ได้มาตรฐาน : ความเพียงพอของครู วุฒิการศึกษา และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. สังกัดการปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 881 แห่ง โดยแบ่งตามมาตรฐาน 3 ด้านคือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านผู้บริหาร และมาตรฐานด้านครู ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

ได้มาตรฐาน : ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ไม่ได้มาตรฐาน : ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ได้มาตรฐาน : ภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ไม่ได้มาตรฐาน : การบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านครู

ได้มาตรฐาน : วุฒิการศึกษา

ไม่ได้มาตรฐาน : ความเพียงพอของครู และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. สังกัดกองพุทธศาสนศึกษา จำนวน 269 แห่ง โดยแบ่งตามมาตรฐาน 3 ด้านคือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านผู้บริหาร และมาตรฐานด้านครู ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

ได้มาตรฐาน : ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

ไม่ได้มาตรฐาน : ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ได้มาตรฐาน : -

ไม่ได้มาตรฐาน : ภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา การบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านครู

ได้มาตรฐาน : -

ไม่ได้มาตรฐาน : ความเพียงพอของครู วุฒิการศึกษา และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 131 แห่ง โดยแบ่งตามมาตรฐาน 3 ด้านคือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านผู้บริหาร และมาตรฐานด้านครู ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

ได้มาตรฐาน : ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

ไม่ได้มาตรฐาน : ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ได้มาตรฐาน : -

ไม่ได้มาตรฐาน : ภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา การบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านครู

ได้มาตรฐาน : -

ไม่ได้มาตรฐาน : ความเพียงพอของครู วุฒิการศึกษา และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. สังกัดโรงเรียนสาธิตฯ จำนวน 29 แห่ง โดยแบ่งตามมาตรฐาน 3 ด้านคือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านผู้บริหาร และมาตรฐานด้านครู ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

ได้มาตรฐาน : ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ไม่ได้มาตรฐาน : ความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ได้มาตรฐาน : ภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา และส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ไม่ได้มาตรฐาน : การบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานด้านครู

ได้มาตรฐาน : วุฒิการศึกษา ความเพียงพอของครู และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ไม่ได้มาตรฐาน :-

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการประกันคุณภาพการศึกษา

สุพัตรา ทรัพย์เสถียร (2547) ได้พัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้โมเดลสมการโครงสร้าง กลุ่มพบพบว่าโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวม ประกอบด้วย ตัวแปรอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยด้านลักษณะของบุคลากร และตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิผลในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยด้านลักษณะของโรงเรียน ปัจจัยด้านลักษณะของสภาพแวดล้อม และปัจจัยด้านลักษณะของนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลรวมสูงสุด ได้แก่ ปัจจัยด้านลักษณะของนโยบาย การบริหารและการปฏิบัติ

เก็จกนก เลื่องวงศ์ (2545) ได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการครบกระบวนการ คือมีการวางแผน การดำเนินการ และการตรวจสอบ ประเมิน และปรับปรุงคุณภาพ และการดำเนินการแต่ละด้านยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ในกลุ่มปัจจัยภายใน ได้แก่ การที่ผู้บริหารมีความมุ่งมั่น ทุ่มเท สนใจใฝ่เรียนรู้ ใช้ทั้งการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารแบบเข้มงวด การมีวัฒนธรรมองค์การที่ดี คือมีความสัมพันธ์ที่ดี มีแบบแผนการทำงานเป็นทีม มีตัวแบบการเป็นครูที่ดี ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและเห็นคุณค่าของการประเมิน รวมทั้งการที่ครูมีความรับผิดชอบและเอาใจใส่ต่อการสอน สนใจใฝ่เรียนรู้เชื่อว่าการประกันคุณภาพการศึกษานำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนั้น โครงสร้างการประสานงานที่คล่องตัว และมีบุคลากรหรือคณะทำงานรับผิดชอบงานประกันคุณภาพก็เป็นปัจจัยเสริมเช่นกัน ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ในกลุ่มปัจจัยภายใน ได้แก่ การที่วัฒนธรรมองค์การแตกแยก แข่งขัน ไม่ให้เกียรติไม่ไว้ใจ ขาดการยอมรับความสามารถของเพื่อนครู ครูไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ครูไม่เพียงพอ ขาดความรับผิดชอบสนใจใฝ่รู้ มีทัศนคติไม่ดีต่อการประกันคุณภาพ รวมทั้งผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญกับโรงเรียนเต็มที่ ขาดความเด็ดขาดใช้รูปแบบการบริหารแบบชี้นำมากกว่าการมีส่วนร่วม นอกจากนั้น การที่โครงสร้างการบริหารขาดการประสานงานที่ดี ขาดระบบการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล ขาดการกำหนดบทบาทหน้าที่บุคลากร และมอบหมายความรับผิดชอบไม่ชัดเจนก็เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคเช่นกัน สำหรับกลุ่มปัจจัย

ภายนอก ได้แก่ชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งหน่วยงานต้นสังกัดขาดการนิเทศช่วยเหลือ

สุกัญญา แซ่มซ้อย (2545) ได้วิเคราะห์หมโนทัศน์และการปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า เมื่อจำแนกโรงเรียนตามระดับหมโนทัศน์ และการปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษาจะได้ 4 รูปแบบคือ รูปแบบที่ 1 มีหมโนทัศน์ระดับสูง และการปฏิบัติงานสูง 21.30% รูปแบบที่ 2 มีหมโนทัศน์ระดับสูง และการปฏิบัติงานต่ำ รูปแบบที่ 3 มีหมโนทัศน์ระดับต่ำ และการปฏิบัติงานสูง และรูปแบบที่ 4 มีหมโนทัศน์ระดับต่ำ และการปฏิบัติงานต่ำ สำหรับสภาพการปฏิบัติงานประเมินผลภายในของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จระดับสูง มีการปฏิบัติตามวงจร PDCA อย่างต่อเนื่องอยู่ในวงจรทำงานปกติ ส่วนโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในระดับต่ำ มีการปฏิบัติงานในขั้นตอน P และ D เท่านั้น

ดวงใจ กฤดากร (2545) ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา หลังได้รับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่าความต้องการจำเป็นในขั้นเตรียมการประกอบด้วย 2 ด้านคือ ด้านการเตรียมความพร้อมของบุคลากรเรียงจากมากไปน้อย 3 ลำดับ คือ 1) การจัดให้มีบุคลากรแกนนำ/วิทยากร ที่มีความรู้ความสามารถทำหน้าที่ให้ความรู้แก่บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง 2) การให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา แก่บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง 3) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาแก่บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ด้านการแต่งตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบ เรียงจากมากไปน้อย 3 ลำดับ คือ 1) การให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายใน 2) การร่วมคิดร่วมทำของผู้บริหารในการประกันคุณภาพภายใน 3) การให้บุคลากรในสถานศึกษาทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายใน ความต้องการจำเป็นในขั้นดำเนินการประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน (Plan) 1) การศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลก่อนการวางแผน 2) การให้คณะกรรมการที่แต่งตั้งจากบุคลากรในสถานศึกษาและจากผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกำหนดเป้าหมายที่เป็นความต้องการร่วมกัน 3) จัดอันดับความสำคัญของเป้าหมายเพื่อพัฒนา และกำหนดแนวทางปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ด้านการปฏิบัติตามแผน 1) การสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรในสถานศึกษาร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดไว้ 2) จัดวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในกรณีระหว่างดำเนินการด้านต่าง ๆ 3) การกำกับติดตามทั้งระดับรายบุคคล รายกลุ่ม/หมวดเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน ด้านการตรวจสอบประเมินผล (Check) 1) การทดลองใช้เครื่องมือเพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อน

นำไปใช้จริง 2) การให้ผู้รับผิดชอบร่วมกันกำหนดรูปแบบวิธีการในการวิเคราะห์และสรุปข้อมูล ผู้เรียนเพื่อเป็นแนวทางเดียวกัน 3) การกำหนดกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งระดับรายบุคคล ระดับห้องเรียนและภาพรวมสถานศึกษา ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (Action) 1) การให้บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินมาวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยและหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขก่อนการวางแผนในระยะต่อไป 2) การนำผลการประเมินมาพัฒนาเป็นข้อมูลสารสนเทศที่สามารถใช้ได้สะดวกและเป็นปัจจุบันเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเรื่องต่างๆ 3) การนำเสนอผลการประเมินต่อบุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้พัฒนางานของตนเองและปรับปรุงแผนงานในทุกระดับของโรงเรียน ความต้องการจำเป็นในชั้นการรายงาน ประกอบด้วยการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี 1) การเขียนรายงานประเมินตนเอง/รายงานประจำปีโดยสรุป เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ปกครองหรือชุมชนทราบ 2) การรวบรวมผลการดำเนินงาน ผลการประเมินมาทำการวิเคราะห์สังเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อเขียนรายงานประเมินตนเอง/รายงานประจำปี 3) การจัดให้ผู้มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นผู้จัดทำรายงานการประเมินตนเอง

วัชร เทพพุทธานุ (2544) ศึกษาการวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า 1) การจัดทำมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนมีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่ครู-อาจารย์ มีการพัฒนาบุคลากร มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ มีการวางแผน นิเทศ ประเมินผล 2) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานการศึกษาและการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา มีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่ผู้รับผิดชอบมาตรฐาน วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นของโรงเรียนในการใช้ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา มีการนิเทศ 3) การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนพบว่ามีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่ครู-อาจารย์ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน มีการวางแผนจัดทำธรรมนูญโรงเรียน 4) การจัดทำแผนประจำปี พบว่ามีการประชุมแจ้งนโยบายประจำปีแก่หัวหน้าฝ่าย และฝ่ายเขียนโครงการเพื่อเสนอที่ประชุมคณะกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนเพื่อพิจารณาและจัดสรรงบประมาณ 5) การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่โรงเรียนยังไม่ได้จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของโรงเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ในช่วงแรกเริ่มของการประกันคุณภาพศึกษานั้น การดำเนินงาน และความพร้อมในการประกันคุณภาพการศึกษายังอยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินผลภายในของโรงเรียนส่วนมากเป็นการประเมินแบบเฉพาะกิจไม่ได้แทรกอยู่ในงานปกติ มุ่งประเมินสัมฤทธิ์ผลมากกว่าความตระหนักและความพยายามในการ

พัฒนางาน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องแก้ปัญหาให้บุคลากรมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการประกันคุณภาพการศึกษา

ตอนที่ 3 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น

3.1 ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็นตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า needs assessment มีผู้ให้ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็นไว้ ยกตัวอย่างได้ดังนี้

สุวิมล ว่องวานิช (2548 ก) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกระบวนการประเมินเพื่อกำหนดความแตกต่างของสภาพที่เกิดขึ้นกับสภาพที่ควรจะเป็น โดยระบุสิ่งที่ต้องการให้เกิดว่ามีลักษณะเช่นใด และประเมินสิ่งที่เกิดขึ้นจริงว่ามีลักษณะเช่นใด จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ประเมินสิ่งที่เกิดขึ้นจริงว่าสมควรเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง การประเมินความต้องการจำเป็น

Kaufman, Rojas และ Major (1993 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2548 ก) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็นหมายถึงกระบวนการที่ใช้เพื่อระบุช่องว่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับที่ปรารถนาจะให้เกิด แล้วจัดลำดับความสำคัญของช่องว่างดังกล่าว จากนั้นเลือกช่องว่างที่สำคัญที่สุดมาเป็นประเด็นที่ต้องดำเนินการต่อไป ผลการประเมินความต้องการจำเป็นทำให้ทราบว่ามีความต้องการอะไรบ้างที่สำคัญที่สุดที่ต้องเติมเต็มหรือจัดออก

York (1982 cited in Reviere, 1996) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็น คือการวัดปริมาณของสิ่งที่เป็นความต้องการจำเป็น ส่วน McKillip (1987 cited in Reviere, 1996) อธิบายความหมายของความต้องการจำเป็นว่าเป็นกระบวนการกำหนดและจัดลำดับของความ ต้องการจำเป็น

Reviere และคณะ (1996) ได้ให้ความหมายว่าการประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกระบวนการคัดเลือกหรือวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าอย่างเป็นระบบสำหรับการเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินการทุกขั้นตอน ผลการประเมินใช้ได้เฉพาะกลุ่มประชากร แต่มีความเป็นระบบบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์และเน้นผลลัพธ์ ทั้งนี้การประเมินความต้องการจำเป็นยังเป็นเครื่องมือที่ถูกออกแบบให้ระบุสิ่งที่ขาดแคลนเฉพาะกลุ่มบุคคล จนได้รับความพอใจในการ ดำรงชีวิต

จากความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็นดังกล่าวได้สรุปว่าการประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบสำหรับเป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหาหรือกำหนดจุดประสงค์ในการทำงานเพื่อการพัฒนาที่ถูกทาง โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรหรือบุคคลที่มุ่งประเมิน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาหรือความต้องการจำเป็น ซึ่งเป็น

ความแตกต่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับผลที่ควรจะเป็น และทำการเรียงลำดับความสำคัญเพื่อหาความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญสำหรับเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

3.2 ความสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็นเป็นวิธีการที่มีความสำคัญเนื่องจาก ทำให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่สำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งให้ข้อมูลที่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาเพื่อวางแผนการทำงานที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

สุวิมล ว่องวาณิช (2548 ก) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็นต่อการวางแผนหรือการพัฒนาองค์กรไว้ว่า การวางแผนการทำงานจะต้องเริ่มที่การประเมินบริบทเพื่อเข้าใจสภาพที่เป็นอยู่ของหน่วยงาน และรู้ความต้องการของหน่วยงานว่าจำเป็นต้องได้รับการสนองตอบในด้านใด การดำเนินงานดังกล่าวจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ช่วยในการทำงาน ด้วยเหตุนี้จึงมีการพัฒนาวิธีการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น (needs assessment research) เพื่อช่วยวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข โดยเริ่มจากกำหนดจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทาง กิจกรรมการวางแผนและพัฒนาองค์กรจึงมีสองส่วน คือกิจกรรมการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นและกิจกรรมการบริหารจัดการ ทั้งสองกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กิจกรรมส่วนแรกคือการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น เป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่ควรจะเป็น และกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งหมายถึงการวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กร กิจกรรมส่วนที่สอง คือ การบริหารจัดการตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การวางแผนงาน การนำแผนสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งสภาพที่ควรจะเป็นนำมากำหนดเป้าหมายการทำงานและทางเลือกที่กำหนดได้จากการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจะถูกนำมาใช้ในขั้นตอนการวางแผนงานการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจึงมีความสำคัญต่อการวางแผนและพัฒนาองค์กร

3.3 ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น

James W. Altschuld (อ้างถึงในสุวิมล ว่องวาณิช, 2548 ก) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็นมีขั้นตอนการดำเนินงานสรุปเป็นคำถามไว้ว่า “Who determined what as defined by whom for what purposes?” นั่นคือ ในการประเมินความต้องการจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การกำหนดจุดมุ่งหมายและเหตุผลที่ต้องประเมินความต้องการจำเป็น ระบุองค์กร/กลุ่ม/บุคคลที่ต้องการประเมินความต้องการจำเป็น
- 2) กำหนดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นที่ประเมิน
- 3) การออกแบบการประเมินความต้องการจำเป็น
 - 3.1) กำหนดผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นและนิยามความต้องการจำเป็น
 - 3.2) กำหนดวิธีการประเมินความต้องการจำเป็น
 - 3.3) กำหนดผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือประเมินความต้องการจำเป็น
 - 3.4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.5) การวิเคราะห์และจัดลำดับความต้องการจำเป็นที่สำคัญที่สุด
 - 3.6) การกำหนดแนวทางขจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็น
- 4) การนำผลไปใช้ประโยชน์ตามเป้าหมายที่กำหนด

Rouda และ Kusy (1995 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2548 ก) เสนอขั้นตอนความต้องการจำเป็นในการอบรม โดยเน้นวิเคราะห์ความแตกต่างและการศึกษาทางเลือก ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับที่ควรจะเป็น
2. การจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น
3. การระบุสาเหตุของปัญหาและหรือโอกาสในการเกิดปัญหา
4. การระบุทางเลือกที่เป็นไปได้และโอกาสในการพัฒนา
5. การเปรียบเทียบให้เห็นผลที่ตามมาหากไม่มีการดำเนินการแก้ปัญหาใด ๆ
6. การให้ข้อเสนอแนะสำหรับการฝึกอบรมหรือพัฒนาองค์กร

สุวิมล ว่องวาณิช (2548 ก) ได้สังเคราะห์การประเมินความต้องการจำเป็นไว้ว่า ขั้นตอนการดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 ระยะ

ระยะแรกเป็นระยะก่อนการประเมินประกอบด้วยการเตรียมการ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น กำหนดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินความต้องการจำเป็น กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็น และขั้นตอนการออกแบบการประเมิน เกี่ยวข้องกับการกำหนดนิยามประเภท ขอบข่ายของการประเมินความต้องการจำเป็น การวางแผนการดำเนินงานด้านทรัพยากร ค่าใช้จ่าย และเวลาในการดำเนินงาน

ระยะที่สองเป็นระยะระหว่างการประเมินมีการกำหนดวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดความต้องการจำเป็น และการจัดลำดับความต้องการจำเป็น

ระยะที่สามระยะหลังการประเมิน มีการนำผลไปใช้ประโยชน์ การเสนอผลหรือรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ กำหนดแนวทางการแก้ไขเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็น ในขั้น

ของการนำผลไปใช้นี้ ต้องวางแผนว่าจะนำแนวทางที่กำหนดไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์

3.4 วิธีการประเมินความต้องการจำเป็น

สุวิมล ว่องวานิช (2548 ก) ได้นำเสนอกลุ่มวิธีโดยแยกเป็น 8 กลุ่ม โดยตัวอย่างของวิธีการต่างๆ ภายใต้อันแต่ละกลุ่มดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่ใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่นการใช้ข้อมูลจากตัวบ่งชี้ทางสังคม หรือข้อมูลทางสถิติของหน่วยงานต่าง ๆ ข้อมูลประเภทนี้มักใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นขององค์กร นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากผลการวิจัยที่มีการดำเนินการมาก่อนหน้านี้ สามารถนำมาใช้ในการกำหนดความต้องการจำเป็นได้เช่นกัน ผลงานวิจัยบางเรื่องสามารถให้ข้อมูลที่แสดงสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น และทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมด้วย

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่เก็บข้อมูลโดยใช้การสำรวจ เช่นการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การเก็บข้อมูลจากการสำรวจเป็นการกำหนดความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ของผู้ตอบ และสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นนั้น มักจะไม่ใช้ในการวิเคราะห์ทางเลือกในการปฏิบัติ

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่ใช้กระบวนการกลุ่มในการเก็บข้อมูล เช่นเทคนิคกลุ่มสมมติ (Nominal Group Technique) เทคนิคการจัดกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง (Focus Group Technique) การระดมความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ (Brainstorming) การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการนี้สามารถใช้ได้ดีทั้งการกำหนดความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์สาเหตุ และการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา เป็นที่น่าสังเกตว่าวิธีการที่ใช้ในการกำหนดทางเลือกมักใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างทางเลือกต่าง ๆ แต่ในขั้นตอนของการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดจะใช้วิธีการอื่นช่วยเสริม เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross-Impact Analysis) การวิเคราะห์อรรถประโยชน์-พหุลักษณะ (MAUT) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลโดยกระบวนการกลุ่มที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาให้ข้อมูลในวงกว้าง เช่น สมัชชาชุมชน หรือประชาพิจารณ์ ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการกลุ่มที่เป็นสมัชชาชุมชน จะช่วยในการกำหนดความต้องการจำเป็นมากกว่าการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ในขณะที่การทำประชาพิจารณ์ก็เช่นเดียวกัน สามารถกำหนดความต้องการจำเป็นตามเสียงส่วนใหญ่ การกำหนดทางเลือกเพื่อการทำประชาพิจารณ์มักกำหนดล่วงหน้ามาก่อนแล้วจากการระดมความคิดหรือการประชุมกลุ่มย่อยของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำเสนอทางเลือกแก่ประชาชนเพื่อช่วยตัดสินใจเลือกขั้นสุดท้ายว่าประชาชนเห็นด้วยกับทางเลือกใดมากที่สุด

กลุ่มที่ดี เป็นกลุ่มที่ใช้จัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เทคนิคหรือวิธีการต่างๆ ในกลุ่มนี้ มีบทบาทสำคัญมากในการกำหนดความต้องการจำเป็น เนื่องจากในการกำหนดความต้องการจำเป็นต้องมีการจัดลำดับความสำคัญขั้นสุดท้ายว่า ความต้องการจำเป็นใดสำคัญที่สุด เช่น การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (Mean Difference Method: MDF) การจัดเรียงอันดับ (Rank Order) การสร้างมาตรแบบประมาณช่วงขนาด (Magnitude Estimation Scaling: MES) ดัชนี PNI (Priority Needs Index) ดัชนี WNI (Weighted Needs Index) ดัชนี Del-N กระบวนการกำหนดน้ำหนักรายคู่ (Paired-Weighting Procedure: PWP) การเรียงลำดับด้วยการ์ด (Card Sort) สำหรับวิธีการสองวิธีหลังนั้น ยังสามารถนำไปใช้ในการจัดเรียงลำดับสาเหตุของความต้องการจำเป็นหรือทางเลือกที่มีความสำคัญมากที่สุดได้ด้วย

กลุ่มที่ห้า เป็นกลุ่มวิธีการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ วิธีการเก็บข้อมูลที่นิยมใช้กัน ได้แก่ การวิเคราะห์แผนภูมิก้างปลา (Fishboning) การวิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลว (Fault Tree Analysis) ทั้งสองวิธีการนี้ใช้ต่อเมื่อมีการกำหนดความต้องการจำเป็นแล้ว เป็นวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนที่สองของการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ

กลุ่มที่หก เป็นกลุ่มที่วิธีใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบ มักใช้ในขั้นตอนการกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา และการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis) หรือการวิเคราะห์อรรถประโยชน์-พหุลักษณะ (MAUT)

กลุ่มที่เจ็ด เป็นกลุ่มวิธีที่ใช้ในการกำหนดความต้องการจำเป็นเชิงอนาคต เช่น เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) การสร้างภาพอนาคต (Scenario Development) การวิเคราะห์วงล้ออนาคต (Future Wheel Analysis) สองวิธีแรกใช้ได้ในทุกขั้นตอนของการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ คือ การกำหนดความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์สาเหตุ และการกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมได้ด้วย

กลุ่มที่แปด เป็นกลุ่มวิธีเก็บข้อมูลแบบอื่น ๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นได้ เช่นการทำแผนที่มโนทัศน์ (Concept Mapping) เทคนิคเสียงจากภาพ (Photovoice Technique) การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลที่ตามมา (Costs-Consequence Analysis) เป็นต้น

ตารางที่ 2.3 เทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น

ข้อ	เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็น	(1) การกำหนด ความ ต้องการ จำเป็น	(2) การ วิเคราะห์ สาเหตุ	(3) การกำหนด ทางเลือกใน การ แก้ปัญหา
1.	การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว			
1.1	ข้อมูลจากตัวบ่งชี้ทางสังคม	/		
1.2	ข้อมูลจากผลการวิจัยอื่นที่มีอยู่แล้ว	/	/	/
2	การสำรวจ			
2.1	การใช้แบบสอบถาม	/	/	
2.2	การสัมภาษณ์ การสอบถามผู้รู้	/	/	
2.3	การสังเกต	/	/	
3.	กระบวนการกลุ่ม			
3.1	เทคนิคกลุ่มสมมติ	/	/	/
3.2	การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง	/	/	/
3.3	การระดมความคิด	/	/	/
3.4	สมัชชาชุมชน	/	/	
3.5	ประชาพิจารณ์	/		/
4	การจัดอันดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น			
4.1	การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย	/		
4.2	การจัดเรียงลำดับ	/		
4.3	การสร้างมาตรฐานแบบประมาณช่วงขนาด	/		
4.4	ดัชนี PNI (Priority Needs Index)	/		
4.5	ดัชนี WNI (Weighted Needs Index)	/		
4.6	ดัชนี Del-N	/		
4.7	กระบวนการกำหนดน้ำหนักรายคู่ (Paired-Weighting Procedure: PWP)	/	/	/
4.8	การเรียงลำดับด้วยการ์ด (Card Sort)	/	/	/
5.	การวิเคราะห์เชิงสาเหตุ			
5.1	การวิเคราะห์แผนภูมิแก๊งปลา (Fishboning)		/	
5.2	การวิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลว (Fault Tree Analysis)		/	

ข้อ	เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็น	(1) การกำหนด ความ ต้องการ จำเป็น	(2) การ วิเคราะห์ สาเหตุ	(3) การกำหนด ทางเลือกใน การ แก้ปัญหา
5.3	การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของความต้องการจำเป็นโดยใช้การวิเคราะห์หีสเรล		/	
6.	การวิเคราะห์ทางเลือก			/
6.1	การวิเคราะห์อรรถประโยชน์-พหุลักษณะ (MAUT)			/
6.2	การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis)			/
6.3	กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP)			/
6.4	การวิเคราะห์ต้นทุนและผลที่ตามมา (Costs-Consequences Analysis)			/
7.	การวิเคราะห์อนาคต			
7.1	Delphi Technique	/	/	/
7.2	Scenario	/	/	/
7.3	Future Wheel Analysis	/	/	
8.	อื่น ๆ			
8.1	DACUM (Developing a Curriculum)	/		
8.2	การทำแผนที่มโนทัศน์ (Concept Mapping)	/	/	/
8.3	เทคนิคเสียงจากภาพ (Photovoice)	/	/	

ทีมา มนัญญา งามแสง, 2547

จากเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยเลือกใช้แบบสอบถามเพื่อกำหนดความต้องการจำเป็นและจัดอันดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาด้วยค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ (สุวิมล ว่องวานิช, 2548 ก; คมศร วงษ์รักษา, 2540) และกำหนดทางเลือกโดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา

สุวิมล ว่องวานิช (2548 ข) ได้ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์ทางเลือกเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมและสมรรถภาพการวิจัยและประเมินผลของครูมืออาชีพในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการขับเคลื่อนสู่โรงเรียนฐานความรู้: การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ โดยมียัตถุประสงค์เพื่อกำหนดองค์ประกอบของความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมินผล ศึกษาระดับความเป็นครูมืออาชีพของครูในสภาพปัจจุบัน และกำหนดความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาความ

เป็นเครื่องมืออาชีพ และวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อระดับความเป็นเครื่องมืออาชีพ พร้อมทั้งกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาความเป็นเครื่องมืออาชีพ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้คือการวิจัยเชิงสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นครู อาจารย์จำนวน 2,406 คนจาก 4 ภาควิชาศาสตร์และกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตามสูตรแอลฟาของครอนบาคระหว่าง 0.83-0.96 มีความตรงเชิงโครงสร้างตามองค์ประกอบที่กำหนดเมื่อวิเคราะห์ด้วยลิสเรล การกำหนดความต้องการจำเป็นในการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณได้แก่ การกำหนดความต้องการจำเป็นด้วยดัชนี $PNI_{modified}$ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และการกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา วิธีการที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ลิสเรล การวิเคราะห์เครือข่ายประสาท การวิเคราะห์ความแปรปรวน และสถิติภาคบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นเครื่องมืออาชีพประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ วัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน (ความเชื่อและการปฏิบัติ) และสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน (ทักษะ, ธรรมชาติวิทยาและจรรยาบรรณ) ครูมีความต้องการจำเป็นต้องได้รับการพัฒนามากที่สุดด้านทักษะการวิจัยและประเมิน ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของระดับความเป็นเครื่องมืออาชีพพบว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยระดับความเป็นเครื่องมืออาชีพได้รับอิทธิพลจากตัวแปรวัฒนธรรมองค์กร (0.77) มากที่สุด รองลงมาคือการได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัยและประเมิน (0.52) และความรู้สึกที่ดีต่อการวิจัยและประเมิน (0.30) กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาความเป็นเครื่องมืออาชีพเพื่อสนองต่อความต้องการจำเป็น มี 3 ประการ คือ 1) การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) การพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในการขับเคลื่อนโรงเรียนสู่โรงเรียนฐานความรู้ และ 3) การนำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาความรู้ที่เป็นระบบสู่การปฏิบัติ

มนัญญา งามแสง (2547) ได้ศึกษากลยุทธ์ทางเลือกในการพัฒนาทักษะการประเมินภายในสำหรับครูอนุบาล: การประเมินความต้องการจำเป็นสมบูรณแบบโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจและพหุเทศาภรณ์ศึกษา เพื่อกำหนดความต้องการจำเป็นด้านทักษะการประเมินภายในสถานศึกษาสำหรับครูอนุบาล และวิเคราะห์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นด้านทักษะการประเมินภายในของครูอนุบาล พร้อมทั้งวิเคราะห์กลยุทธ์ทางเลือกในการแก้ปัญหาความต้องการจำเป็นที่เหมาะสมในแต่ละบริบท โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจและพหุเทศาภรณ์ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติภาคบรรยายและภาคสรุปอ้างอิง และการวิเคราะห์ลิสเรลเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นด้านทักษะการประเมินภายในและรูปแบบการพัฒนาครูที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทักษะการประเมินของครูอนุบาล สำหรับการศึกษาแบบพหุเทศาภรณ์ ศึกษาโรงเรียนอนุบาล 3 แห่งที่ประสบความสำเร็จในด้านการประเมินภายในระดับสูง กลางและต่ำ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปว่า 1) ครูอนุบาลมีความต้องการจำเป็นด้านการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นทักษะที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน รองลงมาคือ การสร้าง

เครื่องมือ ด้านการวางกรอบการประเมิน และการเขียนรายงานการประเมิน 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความต้องการจำเป็นด้านทักษะการประเมินของครูอนุบาล คือความพร้อมของครูในด้านการประเมินภายใน ประสบการณ์การได้รับคำปรึกษา โดยโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ความต้องการจำเป็นด้านทักษะการประเมินภายในสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และอธิบายความแปรปรวนของความต้องการจำเป็นด้านทักษะการประเมินภายในได้ร้อยละ 20

3) กลยุทธ์การพัฒนาทักษะการประเมินภายในที่เหมาะสมที่สุดคือการอบรมเชิงปฏิบัติการณานำไปใช้ปฏิบัติจริง ควบคู่กับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน การนิเทศ กำกับ ติดตามผล การปฏิบัติงานของครูอย่างจริงจัง

พัชรี ชันอาสาชะวะ (2544) วิจัยเรื่องการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางพบว่าครูส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ทักษะอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก พฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและผลที่เกิดกับผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ยังพบว่าครูที่สอนระดับอนุบาลมีค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านพฤติกรรมสูงกว่าครูที่สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูเขตเมืองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้และทัศนคติต่ำกว่าครูเขตห่างไกลชุมชนเมือง และครูเขตเมืองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้และด้านผลที่เกิดกับผู้เรียนสูงกว่าครูเขตห่างไกลชุมชนเมือง ครูมีความต้องการจำเป็นที่ควรได้รับการพัฒนาในด้านพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และด้านผลที่เกิดกับผู้เรียนอย่างเร่งด่วนมากกว่าด้านความรู้และด้านทัศนคติ

นพรัตน์ ศรีรุณ (2542) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของครูผู้สอนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านหลักสูตรและข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดความต้องการจำเป็นท้องถิ่น การกำหนดจุดประสงค์หลักสูตรรายวิชา การกำหนดคาบเรียน และการใช้สื่อการสอน และครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับน้อย ในด้านการกำหนดเนื้อหาวิชา การกำหนดกิจกรรม การจัดทำแผนการสอนและคู่มือครู และการทดลองใช้/ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร